

URBAN MILO, A REGÉNYÍRÓ

EZERKILENC SZÁZHUSZONHÉTBEN történt, hogy egy mindössze huszonhárom éves, széles homlokú és kemény, szinte dacos tekintetű szlovák ifjúnak „Zivy bic“ (Élő ostor) című regénye egészen rendkívüli hullámokat vert fel. A kétmilliót számban nem sokkal meghaladó és tömegeiben hihetetlen nyomorral, hideggel, hóval, éhséggel küzdő tót nép között egymásután négy kiadás fogyott el eddigelé szokatlan példányszámban és a napokban az ötödik jelent meg. Közben megjelent németül¹ is és Berlinben szintén két kiadás kelt el. Ezt nyomon követték a teljes orosz és a szlovén fordítások, míg jelenleg készül a svéd, a horvát és a francia. Magyarul eddig csak töredékek jelentek meg belőle. Ez évben végre a Cseh Tudományos és Művészeti Akadémia is észrevette, amely egyébként többszöri felszólítás ellenére jellegéhez mért tudós konzervativizmussal nem hajlandó magát „csehszlováknak nevezni és tagjai közé a szlovákok közül eddig csak két író, két képzőművészt és egy zenészt vett fel.² Ezúttal egyik alapítványából 3000 csK-val jutalmazta a hat évvel ezelőtt megjelent művet, holott annak szerzője már nagy utat futott be azóta és megírta az Élő ostornál sokkal nagyobb boltozatú, mélyebb és kiforrottabb „Hmly na úsvite“ (Hajnali ködök) című regényét (1930), számos kisebb elbeszélésen és vitairáson kívül.³

Hivatalosan egyelőre csak az államügyész vett tudomást az új regényről, amelynek első kiadását elkobozta. Nem kerülte el Urban Milót a bátor és szókimondó művészek fájdalmas sorsa egyébként sem és nemsokára az új állam elleni izgatásért a bíróság előtt kellett védekeznie. Néhány szlovák egyházi és dogmatikus irodalmi körből jött támadáson kívül nagyobb elismerésre talált azonban saját népe közt és a tót irodalom akadémiájának, a turócszentmártoni Slovenská Maticának hivatalos folyóirata „ma élő legnagyobb prózáíróknak“ nevezi abban az ismertetésben, amelyet legutóbb megjelent novelláskötetéről közöl. (Slov. Pohľady, Szlovák Szemle, 1933. évf. 2. szám.)

És nagy szüksége is van Urban Milónak arra, hogy szeretettel álljon mellette legalább saját népe, amelynek életharcát tükrözi regényeiben. Van ugyanis Urban Milónak egy lényegéhez tartozó kellemtelen tulajdonsága: regényei egyúttal politikai regények is. Tár-

¹ „Die lebende Peitsche“ címen. Neuer Deutscher Verlag. Berlin, 1931. 405 old. De a német kiadás nem teljes, az eredetiből sok rész kimaradt.

² Az arány tehát az egyes szakosztályokban 29: 2, 29: 2, 21: 1. Lásd „Elán“ szlovák irodalmi folyóirat. Prága, 1933. évf. 8. sz.

³ Írói önvallomás az „Elán“ 1931. évf. 7. számában.

gyük, amint ő maga írja, „a jelenlegi tótság kollektívuma“ (sucasné slovenské kollektivum), a nép mint harcoló, dolgozó, szenvedő életközösség sok száz arcban szétosztva, de azért vérszerinti egységben. A felvidéki tót parasztság és a munkásság ezen ösztönös, ősi faluközösségi világára épülnek fel Urban művei épúgy, mint hazájában a Kárpátok magas hegyvonulatainak is gránitkőzet a szilárd magva és az újabb felsőbb lerakódások aránylag csupán vékony burkolatot képeznek.

A faji léleknek önmagára ébredése a szociológiai magyarázata annak, hogy a tót politikai regény éppen ezekben az években bontakozott ki teljes mértékben. Azelőtt csak a tót életnek egy-egy kis szöglete jelent meg az irodalomban, eleinte idillikusán, romantikusan, majd anekdotászerűen, Mikszáth-szerűen, a realizmus mind nagyobb adagolásával (Kukucin). Azonban mindezek csak egymásmellé állított képek sorozatai voltak és a novella szerkezeti követelményeit akkor sem haladták meg, ha terjedelmileg elérték a regény nagyságát. A regényt ugyanis nem a mű terjedelme teszi azzá és különbözteti meg a novellától, hanem a művész kompozíciós valeművész, azaz, hogy kiemelve a főalakokat, akikben az egész faj szempontjából fontos élmények, a művész vallomásának mintegy hangsúlya és magja testesül meg, ezeket teljes nagyságukban és központilag tömörítse az előtérben, mint a jó festőművész, míg az egész cselekményt, a segéd- és mellékszempelyeket kisebb jelentőségüknek megfelelő súllyal helyezze el körülötte, alatta, mögötte úgy, amint az illető élményeknek a vallomás középpontjából való távolsága megkívánja. Ez a regényszerkesztés azonban gyökerében ne legyen tudatos spekuláció, racionálisan élelmes konstrukció, hanem valamely nagy belső megrázkódás, válság, szenvedés keresztje alatt született önkénytelen gyónás.

Urban Milo és a tót nép másfél évtized alatt három nagy megrázkódáson ment át: a háború, az összeomlás utáni forradalmas káosz és az új államban egy egész új felépítmény alatti keserves sors szükségyszerű harca. Mind a három alapjaiban felkavarta, felszántotta ennek a mélyérzésű szláv népnek és egyszerű fiának, Urban Milónak lelkét. Ez a forrása regénytrilógiájának is, amelyből az említett művek mint annak első két része jelentek meg és a ma huszonkilenc éves tehetséges ifjú a közeljövőben adja ki a trilógiának harmadik részét.

Tudjuk, hogy a szlovák nép gazdag szomorú élményekben. A történelem ostorcsapása legalább is oly keményen sújtotta, mint a magyart, a mostoha természet elemei pedig még zordabbul. De szenvedései termékenyek, kedélyvilága elmélyült. Bartók Béla azt írja róla, hogy jelenleg népdalokban egy-egy tót falu átlag gazdagabb egy-egy magyar falunál, egy-egy oláh falu pedig szegényebb.¹ A tót néplélek mélységére és érzékenységére mutat az a szinte metafizikai borzongás is, amelyet csodálatos népmeséik hallgatása közben érzünk, amint a szegény tót paraszt ül konyhájában, az elalvó szikrát piszkálgatja tűzhelyének hamujában és egyszerre megjelenik az Ispán,

¹ „A magyar népdal“, Budapest, 1924. LXIX. old.

az Ördög, a Halál, elviszi messzi birodalmak csodás paradicsomi kertjeibe, virágzó cseresznyefák közé, királyok lakomáira, ahol nincs árnyék, nyomor, tüdővész.¹

Ez a gyermeknép Urban Milo műveiben belépett a XX. század borzalmai közé. Széttöredezett nemzetiségből harcoló nemzet lett. Tudományt, várost akar fejleszteni, organizálja önmagát, gazdálkodását, önálló kül- és belpolitikát akar csinálni területi változásokon, forradalmakon és diktatúrákon túl. Ehhez a tót néphez már nem illik az idillikus anekdotázó irodalom, amelyet patriarchális humorú kedves plébánosok és derék segédjegyzők írtak. Meg kellett születni az új politikai regénynek, a nagy regénynek. Többé nem festett egekbe néző romantikus-szentalizmussal, hanem a parasztságon alapuló „neue Sachlichkeit“ betonstílusában. Ezt jelenti a tót irodalomban Urban Milo.

A Csehszlovákiához került Felvidék legészakibb és legszegényebb megyéjének, Árva megyének talán egyúttal legszegényebb falujában, Rabcsicén született 1904 nyarán, egészen a mai lengyel határ közelében, szegény paraszt szülőktől. Különben Árva megyéből származtak a szlovák irodalom legnagyobb nevei közül Bernolák, Hviezdoslav-Ország, Kukulcin-Benczur, Jegé-Nádas stb. is.

Miközben Urban a trstenai algimnáziumban tanult, az ablakok meg-megreszkettek az orosz ágyúk tompa bömböléseitől és nekik közelebről válaszoltak a mi ágyúink. Csakhamar a diákokat is befogták tanulás helyett csalán és szederlevél gyűjtésére, hogy legyen meleg ruhájuk és teájuk a harctér embereinek. Mélyen hatott mindez az ifjú Urbanra, de méginkább falujának háborús elváltozása, a férfi nélküli falu, a magukra hagyott nők és gyerek-suhancok sorvasztó küzdelme az apák helyett a földdel, az erdő rémeivel, a nyomorral, a pálinkával, korán és természetellenesen felébredt örökletes bűnökkel. A frontra nem került már Urban. Regényeiben is csak egy-egy távoli utalás történik arra a frontéltre, amelyet Barbusse és Remarque vagy mások leírtak. Urban háborús regénye egészen más. A fronttal az összekötő kapocs egy-egy rózsaszínű tábori levelezőlap, egy-egy hazakerülő rokkant, aki kínos vergődéssel ugrálgat át a falusi árkokon, amelyekben félig olvadozó piszkos hó alatt folydogál már a víz és a száján keresztüli csúnya sebvarrat mögül mint a bombák érik a falut az újabb hírek a lövészárkokból. Ezt a háborús falut figyelte meg a diák Urban, olyan mély megdöbbenéssel, amelynek gyökere szánalom és együttérzés, hogy jóval később, csaknem tíz év múlva az „Élő ostor“-ban egész regényét ezekre az élményekre alapítsa.

A második nagy válság az összeomlás utáni zavarban szakadt Urbanra. Földhözragadt szegénysége folytán nem tudta rendesen elvégezni iskoláit. Beiratkozott még a besztercebányai erdészeti főiskolára, olyan pályát választva ezzel, amelyben közel lehetett szeretett népéhez és erdőihez. De nem tudta befejezni ezt sem és a kenyérkereset kényszere a csodálkozó szemű gyermekifjút beleűzte az ember-

¹ „Prostonárodné slovenské rozprávky“ dmen az ősi tót népmesék nemrégén, együttesen megjelentek Mázáé kiadásában. 1932. 10 kötet.

erdő rettenetes dzsungeljébe. Újságíró lett. 1921—22-ben az akkor még Rózsahegyen megjelenő „Slovák“-nál dolgozott, majd a „Slovensky Národ“-nál és végül 1928-tól fogva ismét a most már Pozsonyba áthelyezett Hlinka-féle „Slovák“-nál mint a kulturális rész szerkesztője, mígnem a cseh államügyészség ezt a gerinces, harsányszavú tót autonomista lapot — egyelőre pár hónapra — be nem tiltotta.

De közben és különösen míg az „Élő ostor“ nagy sikere nem szegődött melléje, hihetetlen nyomorral kellett küzdenie. Az „Élő ostor“ című regényét a 23 éves ifjú falujában írta, egy rettenetesen hideg tél alatt. A felsötét konyhában egy ágyra keresztbe deszkák voltak téve. Ezen dolgozott az egész idő alatt Urban. A deszkák alatt egy kacsa ült tojásokon és valahányszor az író kissé megfedkezett magáról és lábával túlságosan közelített feléje, a kacsa hápogvágógóva védekezett az inzultus ellen. Mellette kis húga magolta együgyű leckéit, amit tetézt a bölcsőben időnként fel-felsíró kis öccsének hangja is. „Az egész környezet kétségbeejtő volt — mondotta Urban —, de egyúttal szakadatlanul nevetésre készítő is.“

Ebben a környezetben és ilyen lelkiállapotban született meg az „Élő ostor“. Ráztoky tót falu élete a háború és forradalom alatt az események kerete és a regény tulajdonképpeni tárgya. A magyar közönségnek talán legrövidebben úgy mutathatjuk be, ha Eötvös Falu jegyzőjéhez hasonlítjuk. Azonban mindazokat a rossz tulajdonságokat, amelyeket Eötvös a vármegye uraiban központosított, Urban regényében a falu jegyzőjében, Okolickyben találjuk meg. Ő a falu rossz szelleme. A parasztság iránt szeretetlen, az állatrekivirálásokat, katonai behívókat és felmentéseket parancsoló önkényességgel, megvesztegethető részrehajlással végzi. Negyven év körüli, kolerikus, háziasnak indult Oblomov-szerű agglegény, gögje mellett beteges hajlamokkal és teljesen zagyva ízlésű műveletlenséggel. Szobájában nemesi kardok mellett alpesi tájképek, meztelen Ámorok, biedermeier-porcellánok stb. zűrzavara tanúskodnak egy kifícamodott gyökértelen lélek ürességéről, amely távol áll attól a néptől, amelyért élnie kellene. Mellette Létay, a fiatal, éretlen, fennhéjázó káplán leckézteti, ócsárolja a szószékről a falut, amely a frontokon elvérzik, otthon éhezik és minden szenvedésének jutalma az a megvetés, amelyet felülről kap.

Magából a tót faluból két főalak emelkedik ki. Mrva dékán, a nép őszfűrtű lelkiatyja, aki az emberi arcokon a vér, nyomor és haragosan felcsapó lázadás sötét betűit valami különös, túlvilág! szemmel nézi s szájalommal törli le a könnyeket. Lénye egészen passzív, kontemplatív és lemondó életfilozófiájában hasonló Eötvös Vándorijához, vagy még inkább Dosztojevszkij Zoszima sztarecéhez. A legrettenetesebb háborús őszben a harangjától megfosztott templom körül ő vezeti síró nyáját és a próbára tett, megtépázott lelkek az ő visszatarthatatlan zokogásán keresztül menekülnek a haragvó Isten irgalmába.

A cselekvő falut Hlavaj képviseli. A harminc év körüli kemény parasztférfi a háború utolsóelőtti évében hazajön a frontról. De

üldözőbe veszik, mint katonaszökevényt, bujdosik a faluja feletti magas hegyekben, bozótokban, barlangokban, elhagyott havasi karámkokban, szénégetőknél, erdőkerülőknél. Olyan hajtóvadászokat rendeznek ellene, mint a Falu jegyzőjében Violára a pandúrok. Hlavaj is az üldözöttek merészségével életét teszi kockára, midőn fel-felkeresi a falut és árván maradt fiát, sőt egyízben a falu főutcáján megállítja az éppen hazatérő jegyző fogatát és a prémbundájába bujt Okolickyvel farkasszemet nézve, meg akarja tőle tudni, hogy ő követte-e el erőszakot a feleségén, aki szégyenében a tóba fojtotta magát. Árulás folytán egyszer már el is fogják, de mivel nem tudják még aznap Varannóra szállítani, sikerül neki éjjel, akárcsak Violának, a rozoga csűr padlásdeszkáin át elmenekülni. Bujdosásának a forradalom kitörése vet véget. Hlavaj hazatérhet falujába, ahol már minden forrong. Az iskolába elszállásolt katonák lefegyverzése, a csendőrlaktanya véres ostroma, az idegileg összeroppant jegyzőn végrehajtott bosszú, az uzsorás Áron zsidó kocsmájának és boltjának felgyújtása stb. egyszóval a forradalom lobogó orgiájának leírása a regény legszebb lapjai közé tartozik. Itt bontakozik ki a műben szereplő sok parasztarc egy szörnyű finálévá: úgylátszik mintha az egész falu a bűnökön végigvágódó egyetlen tüzes, élő ostromra válnék.

A trilógia második része, a „Hajnali ködök“ a cseh uralom első hónapjaival kezdődik és a tótság életét rajzolja az új államnak mintegy első nyolc évében. (Az eredeti kiadást, amint említettük, a cenzúra el is tiltotta.)

Az első fejezetek már az ekeszarvánál mutatják Hlavajt, amint széles barázdákat húz a hegyoldalba. Egyébként azonban a falu mintha elvesztené a talajt lába alól. Sem a férfiak, sem a nők nemigen akarnak visszatérni a munkához. Az új uralom könnyen kimondott jelszavaitól mintha megittasulnának. A felégett kocsmá helyett egyszerre négyen is nyitnak kimerést, munka helyett a lengyel határon való életveszélyes lócsempészésből akarnak hirtelen meggazdagodni stb. A nyugalomba vonult öreg plébános, Mrva utóda az erélyes, pattogó Sykora selyémzászlók, költséges harangok és oltárterítők, mutatós külsőségek, hiúságát legyező egyesületi díszgyűlések és hasonlók felé fordítja a kis falu figyelmét és kevés pénzt. A reális Hlavaj hiába sürgeti a falun átfolyó veszedelmes patak partjainak megkötését. Midőn a falura nézve végzetesen meginduló párt-politikai mozgalmak során egy cseh agrárpárti szélhámós mandátumvadástól kortescélokra pénzt kap, Hlavaj átadja a községtanácsnak, de az a pénzt a hasznos munkák megkezdése helyett egy kereszteszerűen lefolyó népmulatság rendezésére fordítja. Teljesen elmérgesítik a helyzetet a faluba helyezett cseh huszita tanítók és a cseh határőrök, úgyhogy iskolasztrájk, Prágába, Pozsonyba hasztalanul menő parasztküldöttségek, véres összeütközések a cseh fináncok és az általuk vérig sértett legények között fenekestül felforgatják a falut, melynek szavazataiért a két nagy párt, a csehszlovák agrárpárt és a szlovák néppárt kortesei ököllel küzdenek, míg kettejük között vadul fel nem burjánzik a kommunizmus. Kifejezésre jut ez abban is, hogy a regény eddigi főszemélyének, a józan és reális szántóvető

Hlavajnak helyét a famunkás Sedmik kezdi elfoglalni, akiből a háború kiölte a hitet, azóta sötéten hánykolódik egyik szédelő „Fakitermelő r.-t.”-től a másikig, véret felkorbácsolja annak a könnyelmű és gögös életmódnak látása, amelyet a vállalatok vezetői és politikai függvényei az ő izzadságuk árán folytatnak, belesodródik a kommunizmusba, a Kanadába tömegesen távozó tót kivándorlók vonatába felkapaszkodva az őt szerető Krisztával együtt eljut Prágáig, ott mind a ketten munkát vállalnak, a legkülönbözőbb életkörökben elképedve állnak a feneketlen romlottsággal szemben. A bosszú és gyűlölet vörös felhői már-már elfedik Sedmik látását és valami szörnyű tette gondol, amidőn összeomlik felette az a féligkész világvárosi betonhotel, amelynek építésénél, mint munkás dolgozik. Az összeroppanó betonszerkezetek alól napokig nem tudják kiszabadítani, betonsírjában lázasan vergődik, segítségért kiált, miközben az élet és halál között megjelenik neki egy fényes arc, Krisztus-szerű alak, az elfelejtett gyermekkori jószág fényessége és meggyőzi, hogy merő gyűlölettel és bosszúval, melynek végső gyökere hit- és szeretetnélküli irigység, nem lehet új világot alkotni. Az ő kommunista útja is éppen úgy tévelygés, mint a feje fölött szinte szimbolikusan összeomlott kapitalizmus profitszédelgése. Miután társainak véres halott csonkjával együtt őt szerencsére élve találják fel, örökre hátat fordít Prágának és a hozzá hú Krisztával új életet kezdenek falujukban és megszülető gyermekükben.

De Urban regényében Sedmiknek ez a története csak az elbeszélés szálainak egyike, mindenesetre a második részben kissé kiemelkedőbben meghúzott vörös-fekete szál, azonban mellette a parasztsorsok százai rajzolódnak ki körülbelül olyan gazdag változatossággal, mint a lengyel Reymont Ulászló „Parasztok” című híres regényében.

Sőt eltérőleg a trilógia első részétől, amelyben Ráztoky faluból a járás határán túl sohasem visz bennünket az író, a „Hajnali ködödben a cselekmény erős kiszélesedésével a szlovákiai és prágai köz- és társadalmi élet is megtalálja művészi rajzát. Nem fontos, hogy könnyen fel lehet ismerni a körülrajongott Cemovskyban Hlinkát vagy Zsubor miniszterben Szlávikot, Hodzsát, sőt némely alakot két-három közismert személyiség vonásainak összeolvasztásából hozta létre. Meg kell állapítanunk, hogy Urban mindvégig szigorú és reális saját, kétségtelenül Hlinka-párti álláspontjával szemben is és annak a tót pártnak számos képviselőjét, amelynek lapjában mint főmunkatárs kenyerét megkeresi, a regényben éppoly kíméletlenül a tolsztoji realizmus beállításában viszi vádlottak padjára, mint ahogy viszont pl. a cseh tanítót vagy a renegát járási főnököt sem a támadó vezércikkek sablonosán unalmas formájában jeleníti meg, hanem élően, sokoldalúan.

Urban parasztfigurái és egyéb személyei nem lesznek sohasem víziós nagyságúak, gigantikus méretűek, mint Szabó Dezső szimbólumai. Urban nem parasztmitológiát ír. Az ő parasztéposzában a parasztok egyszerű, kicsiny termetű, csontos parasztok maradnak, külön-külön mindegyik csak egy kis figura, egyenként vizsgálva sem

Hlavaj, sem Sedmik, sem Kiamar, sem Rónaiak vagy a többiek nem érdekesek, sőt nagyon közönségesek, szegényesen korlátoltak, tudatlanok, hétköznapiak. De az életsorsok együttese, összeütközéseik egymással és a nagy, szédítő, kusza felépítménnyel a fejük felett, amelyet történelemnek, háborúnak, államnak, pártnak, végzetnek és sok mindennek nevezünk, amely az embert úgy ragadja meg, mint a ragadozó vércse vagy a vihar az áldozatát, ez az emberi sorsegyüttes az, ami a politikai regény örök és egyetlen tárgya. Saját népe sorsából Urban Milo ilyen monumentumot épített.

Sőt novellái¹ is egy-egy kódarabot, egy-egy vésőmozdulatot jelentenek ezen a művén, akár a karácsony este hazahajtó favágóról szóljon is, aki mögött rozoga kordélya saroglyájában a szénászsák mellett ülve megjelenik a kis Jézus és kérdőre vonja, hogy még nyomorult filléreit is elitta (Dreveny chlieb), akár a deres fővel, görnyedt vállal ötvenhét éves korában Amerikából hazajött bányamunkásról szóljon is, aki hiába vásárolja össze falujában mindazt, aminek reményéért az amerikai szénbányákban évtizedekig robotolt, boldogsága első éjszakáján holtan szedik össze.

A szociális háttér elbeszéléseken kívül vannak olyanok is, amelyek a tót nép lelkében szunnyadó egy-egy gyengeségnek vagy jósnak megtestesítői, pl. az Ellágyított szív című, amelyben a bicskázó férfi megrögzött vadságát egy asszony egyszerű szelídsege térdrekényszeríti. Mindenütt néhány egyszerű ősmotívum az alakok mozgatója.

Novelláiban gazdag bőséggel árad, de nagy regényeiből a sok szociális probléma zord erői közül nagyon-nagyon hiányzik a férfiakból és nőkből az igazi, mély szerelem. Az „Élő ostorban“ teljességgel nélkülözzük, úgyhogy a „Hajnali ködök“-ben az egyetlen Sedmik és Kriszta szerelme valóságos oázisként hat. Napjaink szórakoztató és szexuális analízisben túltengő irodalma ellen a visszahatásnak nem szabad odaig mennie, hogy az igazi örömet, a mély humort és a mély szerelmet kitoröljük a regényirodalomból. A leg-sötétebb témák, forradalmak, kizsákmányolások, bűnös válságok, háborúk, emberi nyomor, állati szenvedélyek pusztításai, éhség és temetők nem lehetnek elég erősek, hogy a napfényt, a szerelem vigaszát, a mosoly evangéliumát kiszorítsák az élet utolsó zugából is. Mert ezzel az élet maga is megszűnnék. Pedig Urban regényeiben a szociális problémák sötéten kavargó felhői már-már teljes elnyeléssel fenyegetik az öröm és derű zöld oázisait. Urban Milo a sokat szenvedett írók közé tartozik és aki ifjúkorát a háborúban, forradalmakban, nélkülözésekben, szakadatlan válságokban élte át, az koraérett lett, mint különben az egész „harmincéves“ nemzedék, amelyhez e sorok írója is tartozik.

Végül vessünk még egy pillantást arra, miként látja Urban a jövőt. Bár erre a trilógia készülő harmadik része fog világosabb feleletet adni, amelynek főszemélye a hírek szerint Hlavaj fia és körülötte az újonnan

¹ Eddig a már említetten kívül három kötetben jelentek meg: „Za vySn^m mlynom“ (A felső malom mögött) 1926. „V^kriky bez ozveny“ (Kiáltások visszhang nélkül) 1928 és „S tichého frontu“ (Csendes frontról) 1932.

felövő fiatal szlovák nemzedék, mégis az első két rész, különösen pedig a másodiknak zárófejezetei, valamint az egész mű alaphangjai már sokat sejtetnek az eljövendőkből. Urban új világot, romlatlanabb új nemzedéket akar a háborúban és utóhatásaiban megterhelt régi falu helyett, melyet egy hirtelen jött tavaszi árvíz nagyrészt rombadönt. Most már észretér a falu és Hlavajt, kinek patakszabályozási tervét régebben kinevették, a megváltozott közhangulat a falu élére állítja. A fiatal gazdák közül kikerülő új községtanács vezetésével újjáépül a falu. Pompás utak, betónhidak és gátak, villanytelep, községi könyvtár stb. hirdetik a pozitív reformmunka diadalát. És kérésükre megkapják új lelkész gyanánt Ilecskót, aki az aktív modern szociális paptípus képviselője és ezért el is mozdították régebben a faluból. Most Ráztoky felé kocsizva, alig ismeri meg azt. Végigtekintve a tájon, amelyen éppen zivatar vonult végig, úgy találja, hogy már távolról oszlanak az eddigelé zavaros, csalóka felhők és már új hajnal tisztul. De mindez nagyon távolról látszik még csak és érzi, hogy sok nehéz időnek kell még eltelni, míg egészen új nemzedék új formák között veszi át a maiak helyét, amíg a Hlavajok, Sedmikok fiai az új munkaevangéliumban fel nem nővekednek. Ez lesz majd a következő rész tárgya.

A magyar közvélemény őszintén sajnálhatja, hogy csak az Élő ostor jelent meg különféle fordításokban, holott az a háború előtti magyar uralmat rendkívül sötét színben tünteti fel, míg a sokkal nagyobb koncepciójú „Hajnali ködök“ és Urban novellái a szlovák nyelvet nem bíró közönségnek ma is hozzáférhetetlenek. Ez alkalomból is rá kell mutatnunk, mennyi sok fontos teendője volna még a magyar műfordításnak a velünk szomszédos népek irodalmaival szemben.

KARDOS BÉLA